

ЖЕКЕ ҚАРЖЫ

Автокөлікті сатып алу және басқа да
ірі сатып алулар

Сұрақтар

- Автокөлікті сатып алу үшін жеке қаржыларды жоспарлау
- Автокөлікті кредитке сатып алудың ерекшеліктері
- Автокөлікті жалға алу және лизинг

Бұл дәрісте автокөлікті сатып алу үшін жеке қаржыларды жоспарлау мәселелерін қарастырайық.

Автокөлік сатып алу - адамдардың көпшілігінің өмірінде бірінші рет жасаған алғашқы қаржылық операция болуы мүмкін. Сіз мұны қате орындауыңыз әбден мүмкін, бұл жағдайда сіз өзіңіздің жеке қаражатыңыздың болашағын бұлыңғыр күйге түсіресіз. Ал егер сіз қаржыларды басқару бойынша сауатты болсаңыз бұл сауданы тиімді жүзеге асырып, өз қаржылық жоспарыңызға нұсқан келтірмейсіз. Зерттеулер көрсеткендей, көп қаражат талап ететін сатып алулар бойынша дұрыс тұтынушылық шешімдер қабылдау жалпы шығынды төмендетуге және ұзақ мерзімді қаржылық жоспарлауда табысқа жетуге әкеледі.

Маңызды, қомақты қаржы талап ететін заттарды сатып алу кезінде адамның жасы да елеулі фактор ретінде қаралады. Мысалы, 20 және 24 жас аралығындағы 4 адамнан 3-уі ғана жүргізуші куәлігін алады. Осылайша, жастардың қалған бөлігі жаңадан көлік сатып алмайды. Сондай ақ кымбат автокөлік сатып алу барысында басқа да факторлар қарастырылуы тиіс.

Сауатты сатып алушылар сатып алу алдында тауар немесе қызмет туралы ақпаратпен тереңірек танысады. Қызметтерді өндірушілер, сатушылар және жеткізушілер алдын ала зерттеу кезінде тауарлар мен қызметтер туралы маңызды ақпарат көзі болып табылады. Сондай ақ таныстар, көршілер, достар, басқа да тұтынушылар және интернет келесі ақпарат алу түріне жатады. Сіз сондай-ақ каталогтар арқылы, телефон арқылы және Интернет арқылы бағалар туралы толық ақпарат ала аласыз.

Бұл жағдайда дұрыс шешім қабылдау дұрыс сатып алудан кем емес. Бұл шешім екі кезеңге бөлінеді:

1. Алдын-ала - кез-келген себеппен немесе ой-пікірлеріңізді талдай отырып сіз “автокөлік керек” деген қорытындыға келесіз;
2. Финал - сіз әрі қарай ойлағаннан кейін, ақпаратты іздестіру және опцияларды салыстыру негізінде сіз шынымен “автокөлік қажет” деп шешесіз.

Сіз негізгі екі бап бойынша қағидаттарды ұстануыңыз өте маңызды. «Мұқтаж» және «Қаражат мүмкіншілігі» деген екі бапты тереңдетіп ойластыруыңыз қажет. Өйткені, машина сіз сатып алған кітап емес, оны қажет болмаған жағдайда сөреге қоя салмайсыз. Автокөлік сізден белгілі бір техникалық қызмет түрлерін талап етеді, оның салығы, бензині, тұрағы да қосымша қаржы жұмсауыңызға итермелейді.

Алдымен сіз өз ресурстарыңызды талдай отырып қандай автокөлік қажет екенін анықтауыңыз керек.

Бұл әдетте келесі жалпы критерийлер негізінде жасалады:

- Автомобиль моделі мен өндірушісі;
- Техникалық параметрлер;
- Қосымша жабдықтар.
- Бағасы

Сіз жұмсауға дайын болған сомаға байланысты автомобильді сатып алудың бірнеше нұсқасын таңдай аласыз:

Жаңа автокөлік сатып алу - егер қаржы мүмкіндік беретін болса, ең қолайлы, бірақ қымбат шешім. Жаңа автокөлікпен бірнеше жыл бойы техникалық тұрғыда еш қиындықсыз, қосымша шығынсыз оңай жүре аласыз.

Үш жылға дейін пайдаланылған автокөліктерді сатып алу – техникалық және моральдік тұрғыдан алғанда тым ескі емес автокөліктерді тиімді бағамен сатып алу дегенді білдіреді. Алғашқы үш жылда жаңа кез келген автомобильдер өз қалдық құнынан ең үлкен соманы жоғалтады, бірақ техникалық тұрғыдан әлі жаңа болуы мүмкін.

Үш жылдан ұзақ пайдаланылған автокөліктерді сатып алу – арзан, бюджеттік автокөліктерді сатып алу дамушы мемлекеттерде ең көп таралған әдіс. Егер ақша жеткіліксіз болса және автомобиль өте қажет болса онда осы жол ең абзал деп танылады.

Сонымен қатар автокөлік сатып алу барысында оның көп мақсаттарды біріктіріп қолдануға болатын тұстарын ескерген дұрыс. Мысалы, сіз жеңіл, кішігірім және қолайлы автомобильдерді жақсы көресіз, бірақ сізде үлкен отбасы бар және сіз аң аулауды жақсы көресіз. Яғни, сізге талғампаз седан емес, кең кроссовер қажет. Немесе ауылдық жерлерде тұрып жатырсыз, шетел автокөлігін алғыңыз келеді, бірақ ол ауыл жолына шыдамауы мүмкін. Бұл жағдайда сіз автокөліктің техникалық қасиеттерін зеріттей отырып, мүмкін отандық автокөлікті сатып алу шешімін қабылдауыңыз дұрыс шығар.

Автокөлік сатып алу барысында қосымша жабдықтарға көңіл бөлген дұрыс, әдетте осы қосымша жабдықтар автокөліктің бағасын тым жоғарылатып жіберуі ықтимал. Автомобиль өнеркәсібінде түрлі конфигурациялармен, инновациялармен қосымша жабдықтап жаңа модельдер жасау әдетке айналған. Бұған ауа-райы бақылауы немесе жылытылатын орындар сияқты барлық қосымша ыңғайлылықтар, «чиптер» және «қоңыраулар мен ысқырықтар» кіреді. Мұнда да, әрине, шешім қабылдауыңыз алдымен барлық талаптар мен шұғыл қажеттіліктерге байланысты, сондай ақ, әрине, жеке қаржыңыз да үлкен рөл атқарады. Бірақ, шешім қабылдау барысында бүкіл факторларды тәжірибе жүзінде сараптама мен терең талдаудан өткізген дұрыс. Мысалы, сіз жылы ауа-райымен жұмсақ қыс және ыстық жаз климатымен ерекшеленетін аймақта тұрасыз, яғни «ауаны баптау» сіз үшін пайдалы, бірақ сіз жылытылатын автоорындықсыз жұмыс істей аласыз.

Автокөлікті қайдан сатып алуға болады?

Автокөліктің барлық параметрлерін зеріттеп сатып алу туралы шешім қабылданғаннан кейін, сатып алу орынын таңдау қажет. Бұл транзакциялардың қауіпсіздігіне, жеткізу, шекарадан өткізу сияқты шығындарға қатысты көптеген нюанстармен байланысты. Әдетте автокөлік сатып алу үшін мынадай сату орындарының қызметіне жүгінеміз:

- Автокөлік дилерлері;
- Автосалондар

- Автокөлік нарығы;
- Интернет.

Сондай ақ, көрме залында жаңа және қолданыстағы автокөліктерді сатып алуға болады, бірақ бұл өте сирек қолданылатын әдістер қатарына жатады. Автомобильдік дилерлердің басты артықшылығы – автокөліктердің бағасы мен төлеу нұсқалары, несиеге, бөліп төлеуге болады ал басты кемшіліктері - шектеулі тандау.

Автосалондар ресми дилерлер болып табылады, мұнда негізсіз артықшылық артық төлемдер қауіпі мен алаяқтық тәуекелдерінің төмендігі. Бірақ автокөлік салондарынан қажетті автокөлік сатып алу өте көп қаражат талап етеді. Ресми дилерлер сіздің автокөлігіңізге белгілі бір мерзім арасында кепілдік жөндеуге құқылы және қажет болған жағдайда кез келген бұзылған түйінді тегін ауыстыра алады. Ол сондай-ақ мерзімді техникалық қызмет көрсетуді жүргізе алады. Қазақстанда көптеген авто компаниялардың ресми дилерлері жұмыс істейді.

Интернет арқылы сату кең таралғаннан бері автокөлік нарығы өзінің өзектілігін төмендету үстінде. Бірақ әлі де болса ірі қалаларды автокөлік нарықтары сақталып, қызметін атқарып келеді. Автокөлік нарығында сіз арзан бағаға пайдаланылған автокөліктерді сатып ала аласыз, бірақ бұл әдістің қауіп қатері мен тәуекелі жоғары. Автокөлік нарығында алаяқтыққа кезігу, соғылған автокөліктерді сатып алу қауіпі жоғары. Бірақ, егер сіз нарықты тереңдетіп зеріттеп, авто туралы жан жақты ақпаратқа ие болсаңыз бұл қауіптерден сақтануға болады.

Интернет арқылы сатып алу ең қолайлы да аз шығынды қызмет түріне айналып келеді. Интернет арқылы бұрын пайдаланылған автокөлікті де сондай ақ қалаған жаңа автокөлікті өндіруші мен ресми дилерден салонға бармай ақ үйде отырып онлайн сауда арқылы сатып алуға болады. Интернет арқылы сауда өндірушіге немесе ресми дилерге жалға алынатын бөлшек сауда алаңының санын азайтуға мүмкіндік береді, бұл олардың жиынтық шығындарын айтарлықтай төмендетеді. Яғни, автокөліктің де өзіндік құны төмендейді. Банктер мен төлем жүйелерінің иелері осы уақытқа дейін сенімді қорғанысты қалай қалыптастыруға болатынын біледі, ал қассалық операцияларды онлайнда жүргізгенде ақша жоғалту ықтималдығы қазір минимум деңгейге дейін төмендетілген. Сондықтан интернет арқылы сатып алу барысында алаяқтыққа қақтығысу тәуекелі төмен.

Автокөлікті кредитке сатып алудың ерекшеліктеріне тоқталып кетейік.

Көптеген адамдар жаңа автокөлік сатып алғысы келеді, бірақ қаржылық қиындықтар бұл жоспардың орындалуын күрделентіп отырады. Қазір жаңа автомобильді сатып алудың кең тараған жолы - автокредиттер.

Автокредиттер - бұл автокөлікті сатып алуға берілген арнайы несиелеу түрі. Автокредиттерді банк арқылы да, автосалон арқылы да алуға болады. Әдетте, автокөлік дилерлері өз тауарларын несиеге, қарызға сатудан бас тартпайды. Қарыздың толық көлемін өтегенге дейін, автокөлік сатуға құқығыңыз жоқ екенін түсінуіңіз керек. Несие көлігі кепілге беріледі. Әрине, несие бойынша жаңа автокөлік сатып алу үшін алдын-ала төлем жасау қажет. Алғашқы жарнаның сомасы әртүрлі, алайда автомобиль құнының үштен бірін құрауы тәжірибеде кең тараған. Осындай алдын ала ақы төлеу арқылы банк сізді төлем қабілеті

бар деп санайды және банктің, автокөлік салонының сізге автонесие беруден бас тарту ықтималдығы минимумға дейін төмендейді.

Автокредиттердің танымал болғандығына байланысты автомобиль несиелерінің айтарлықтай артықшылығы, ол сізде жеткілікті қаражат болмаса да, тез арада автокөлікті сатып алуға және пайдалануға мүмкіншілік беруінде. Автосалонда бір сағат ішінде автокөлік несиесін рәсімдеп, қалаған автокөлігіңізге ие болуға болады. Автокредиттердің тағы бір артықшылығы - сіз пайдаланылған автокөлікті сатып ала аласыз. Бұл жағдайда автокөліктің құны айтарлықтай төмен болады және, тиісінше, несие бойынша ай сайынғы төлемдер де азаяды.

Автокредиттердің түрлері:

1. Классикалық. Автокредиттермен айналысатын барлық банктер бере алады. Сыйақы мөлшерлемесі өте жоғары емес, жылына 11%. Алты жылға дейін беріледі. Бірақ мұндай несие бойынша тек жаңа машина сатып алынады.
2. Экспресс автомобиль несиесі. Автокөлік дилеріндегі банк қызметкері сіз қалаған машинаңызға бір сағатта несие берді. Пайыздық мөлшерлемелер өте жоғары емес, бірақ, пайыздар мен негізгі қарызды банкке қайтарудан басқа, қарыз алушы әр ай сайын жеке ақы төлейді. Қарыздың бастапқы сомасының жылдық шамамен 6%.
3. Салоннан бұрын пайдаланылған автокөлікті сатып алуға берілетін несие. Әдетте банк талап етіледі: таңдалған автокөліктің жасы бес жылдан асқан емес, қарызды өтегеннен кейін жасы 10 жылдан аспауы керек. Тарифтер жылына 12% -дан басталады.
4. Жеке тұлғадан пайдаланылған автокөлікті сатып алуға берілетін несие. Несие үш жылға беріледі. 14% мөлшерлемесі.

Автомобильдік несиелердің артықшылықтарынан басқа, елеулі кемшіліктері де бар, мысалы:

- Несиеге алынатын автокөліктің иесі іс жүзінде тауар үшін артық төлем жасайды, себебі ресми түрде көрсетілген бағадан басқа, банк қызметі үшін де ақы алынады, біздің елде шетелден қарағанда банк қызметтері үшін әлдеқайда жоғары ақы төлеуге тура келеді.
- Кез келген адам қалаған кезінде автокредит ала алмайды. Клиенттің төлем қабілетін анықтау және растау үшін банк қызметтері көптеген ақпараттар мен құжаттарды талап етеді, ол құжаттар банк қызметтерімен өңделіп не терім не оң шешім қабылданады.

Қарыз толығымен төленбейінше сіз өз автокөлігіңіздің толық иесі бола алмайсыз.

Автокредитті алу процесі:

- нақты мүмкіндіктер негізінде автокөлікті таңдау.
- банк ұсынатын бағдарламаны таңдау
- Құжаттарды жинау.
- Банктің оң шешімі бойынша сату-алу шартын рәсімдеу.
- Алдын ала төлемді төлеу. Ол сома несие туралы келісімнің жобасында қарастырылған.
- Жол полициясында көлікті тіркеу. Әдетте, несиелік келісімшартқа қол қойылғаннан кейін тіркеледі.
- Сақтандыру келісімшарттарына қол қою. Банктің сақтандыру талаптары бойынша ақы төленеді. Автомобиль - бұл банктің кепілі. Егер автокөлік ұрланған болса, авария болған жағдайда қалпына келмейтін болса, банк сақтандыру сыйлықақысын алады.
- Қарыз туралы келісім жасасу. Содан кейін ғана банк қаражатты сатушының шотына аударады.
- Автокөлік сатып алу. Сізге меншік құқығын тіркеу туралы куәлік беріледі. Автокөлік төлқұжаты несие толық төленгенге дейін банкте қалады.

Автокөлікті жалға алу және лизинг

Жаңа автокөлікті жалға алу арқылы жеке көлік мәселесін шешу батыс мемлекеттерінде кең тараған әдіс болып табылады. Жыл сайын «сатылған» жаңа автокөліктердің 30 пайызы жалға берілді. Автокөлікті жалға алған тұлға шын мәнінде оған ие емес. Автомобильді сатып алу үшін үш жылдың ішінде айына 850 доллар төлей аласыз ба, немесе оны 550 доллар арқылы жалға аласыз ба? Жалға автокөлік беретін ұйымдар «сіз бере алатын мәміле» бойынша сізге көлік ұсынады. Автокөлікті лизинг арқылы ұзақ мерзімге жалға алуға болады.

Лизинг - мүлікті жалдау арқылы қолданғаны үшін кезең-кезеңмен төлеп отырып иемденумен. Яғни, жеке тұлға немесе компания белгілі бір уақыт аралығында жабдықтарды, ғимараттарды және басқа да

Кітап: Жеке қаржы

Дәріс: Автокөлікті сатып алу және басқа да ірі сатып алулар

жылжымайтын мүлікті пайдаланады, нақты белгіленген кезең сайын белгілі бір соманы төлеп отырады ал төлем аяқталған жағдайда мүлік осы тұлғаның немесе компанияның меншігіне айналады.

Автокөлікті лизинг арқылы жалға алып қолданудың да өз артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Біріншіден, сіз қолданып жүрген көліктің жалдау мерзімі аяқталған соң сіздің иелігіңізге өтетінін білесіз сондықтан, көлікті күту қаражаттарын алдын ала жоспарлай аласыз. Автокөліктің қалыпты жұмысы үшін қажетті барлық қосымша шығындар, жалға алушыға жүктеледі. Бұл қосымша жабдықты сатып алу және сақтандыру және көлік салығы. Әдетте көлікті сақтандыру міндетті және ерікті болып табылады, алайда, лизинг арқылы алынған автокөлікті міндетті түрде сақтандыруыңыз тиіс, себебі автокөлік әлі компанияның мүлкі. Бұл шығыстар жалдау шартының соңғы сомасына қосылады және олар үшін төлемдер оның қолданылуының барлық мерзіміне бөлінеді. Бейне камералардан келетін айыппұлдар да жалдаушының есебінен төленеді.

Несие беру сияқты, лизинг ай сайынғы төлемдерді қамтиды. Осы жерде ұқсастықтар аяқталады және айырмашылықтар басталады. Жалға алу мерзімі ішінде автокөліктің иесі лизингілік компания болады, ал жалға алушы көлікті жалдау шартының негізінде пайдалана алады. Бұл жағдайда Лизинг алушы Лизинг берушімен келісе отырып, автокөлікті тіркеуге, сақтандыруға және жоспарлы техникалық тексерулерден өтуге, ал апат болған жағдайда, клиент, сақтандыру компаниясы және қызмет көрсету станциясы арасындағы делдал болады.

Автокөлік лизингінің екі түрі бар: автокөлікке меншік құқығын беру және жоқ. Бірінші жағдайда жалдау мерзімінің соңында клиент жалға берушіден автокөлікті қалдық құны бойынша сатып ала алады, екінші жағдайда автомобильді компанияға қайтарады және жаңа автокөлік үшін шарт жасайды.

Автокредиттермен салыстырғанда, автокөлік жалдау шартында бірнеше артықшылықтар бар.

Біріншіден, жалдау төлемдері, әдетте, несиелік төлемдерден аз, себебі олар автокөліктің қалдық құнын есептеп шығарады және икемді графикке салынған.

Екіншіден, автокөлік жалға берілетін болғандықтан, клиент жалдау мерзімінің аяқталуынан кейін немесе келісімшартта көрсетілген мерзімнен кейін оны басқа біреуге өзгерту мүмкіндігіне ие.

Бұл қызметтің кемшіліктері жалға алушылардан - жеке тұлғалардан автокөлікке салық жеңілдіктерінің жоқтығы, автокөлікті жалға алу мүмкіндігі, сондай-ақ көліктік меншікке жатады.

Сонымен қатар, несие жаңа автокөлікке де, пайдаланылған автокөлікке де берілсе, жалдау туралы келісім бойынша клиент жаңа ғана көлік құралын жалға алады, және мұндай қызмет мерзімі әдетте екі жылдан үш жылға дейін шектеледі (орта есеппен алғанда автокредит - бес жыл).

Бірақ егер біз автокөлікті ұзақ мерзімді пайдалану үшін сатып алсаңыз және одан әрі өтеу ниеті бар болса, онда автокөлікке несие алған автокөлікті сатып алудан үнемді әрі арзан тәсілі болады.

Қаржылық табысқа жету үшін келесі әрекеттерді орындаңыз:

1. Ірі сатып алу кезінде баға туралы ақпаратты үш көзден алыңыз және баға мен қаржыландыру шарттарын талқылаңыз.
2. Сатып алу туралы шешім қабылдағанға дейін бюджеттегі ірі сатып алулар үшін несие төлеуді жүзеге асырыңыз.
3. Автокөлікті сатып алуды жоспарлағанда, жөндеу тарихын тексеріңіз
4. Жаңа машинаны емес, қолданылған автокөлікті сатып алуды қарастырыңыз.
5. Сатып алу немесе қызметтеріңізден риза болсаңыз, ақшаны қайтаруды іздеңіз.

Лизинг алушы міндетті талаптарды орындамаған жағдайда, мысалы, автокөлікті ақылы қорғалатын автотұрақтарға қоймаса, лизингілік компанияны хабардар етпестен үшінші тұлғаларға жалға берсе, оны такси ретінде пайдаланса, автокөлікті сақтандыру ережесін бұзса, компания келісімшартты біржақты тәртіпте бұзуға құқылы.

10 -дәрістің түйіндемесі

Автокөлікті кредитке сатып алудың ерекшеліктері түсіну.

Автокредит - бұл автокөлікті сатып алу үшін жеке тұлғаға банк немесе басқа кредиттік мекеме беретін пайыздық несие. Тұтынушылық несиелендірудің бұл түрі, халық арасында үлкен сұранысқа ие. Қарыздың ерекшелігі:

мақсат: ақша тек автомобиль сатып алуға жұмсалады;

ипотека: несие толығымен өтелгенше автокөлік банк мекемесіне кепілдікте болады

Автокредитті алудың мүмкіншіліктерін білу.

Автокредит банкте несие немесе автосалон арқылы беріледі. Әдетте, автокөлік салондары бірнеше банктермен ынтымақтас болады. Автокредит алуға өтінім бірнеше сағатта немесе бірнеше күнде қаралады. Бірақ несие бойынша жылдық мөлшерлеме несиені банкке барып алғаннан гөрі бірнеше пайызға жоғары болады.

Автокөлікті лизинг арқылы алуға да болады

Жеке тұлғалар үшін автокөлік лизингі – арнайы ақы төлемі арқылы автокөлікті уақытша иеленуге және қолдану беру. Клиент қалаған дилерден автокөлікті таңдайды, лизингілік компания автокөлікті сатып алады, содан кейін оны клиентке тапсырады. Шарт аяқталғаннан кейін клиент көлік құралын лизингілік компанияға қайтарады немесе толық құнын төлеу арқылы сатып алады.

Автолизингтің автокредитке қарағанда артықшылықтары

- Лизингтің артықшылықтары:
- автокредиттен гөрі тіркеуге қажет құжаттары аз;
- қосымша төлемдер (сақтандыру, жол полициясы органдарында тіркелу, техникалық қызмет көрсету, көлік салығы) әдетте жалға берушімен төленеді және шығындар лизинг мөлшерлемесіне енгізіледі;
- айлық төлемдер төмен;
- автокөліктің барлық құнын төлеу қажет емес;
- қосымша комиссиялар, төлемдер болмауы;
- автокөлікті жалдау туралы өтінімді жедел қарастыру (бірнеше сағат);
- егер авария болған жағдайда, лизингілік компания барлық процедуралар бойынша шығынды өз мойнына алады;
- жалға алынған автокөлікті ұстауға арналған шығындар несиеден төмен; соманың өтелуін шегеру мүмкіндігі;
- автомобильді жеңіл ауыстыру, өйткені компания ескі автомобильдерді сатумен айналысады.

Дербес жұмыстарға арналған тапсырмалар

1. Автокөлікті сатып алу үшін жеке қаржыларды жоспарлау қажет деп ойлайсыз ба? Өз тәжірибеңізден мысалдар мен жағдайларды сипаттаңыз.
2. Автокөлікті автокредит арқылы сатып алу жеке қаржыларды басқарудың әдісіне жатады ма?
3. Автокредит пен автолизингтің айырмашылығын сипаттап беріңіз.

Бақылау сұрақтары:

1. Автокөлікті сатып алу үшін жеке қаржыларды жоспарлау қажеттілігін дәлелдеңіз
2. Автокөлікті кредитке сатып алудың ерекшеліктері қандай?
3. Автокөлікті жалға алу және лизинг түсінігін сипаттаңыз

Қосымша ресурстар

1. Р. Т. Кийосаки.: Богатый папа, бедный папа. М: Издательство Попурри, 2016 г. 224 с
2. Д. Шевчук.: Автокредит: технологии получения. Издательство: АВТОР, 2017 г. 170 с.